

Юлія ПОЦЕЛУЙКО,

*методист відділу суспільно-філологічних дисциплін
ЧОППО імені К.Д. Ушинського*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРАВознавства ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

З досвіду роботи БЕЗЛЮДНОЇ ТЕТЯНИ АНАТОЛІВНИ, учителя історії та правознавства Андріївської гімназії Михайло-Коцюбинської селищної ради Чернігівського району Чернігівської області

Провідна ідея досвіду – створення системи формування правової предметної компетентності учнів як на уроках правознавства так і в позаурочний час шляхом використання проблемного навчання, методів ПРЕС, «Обери позицію», «Коло ідей», кейс-методу, інтерактивних технологій «мікрофон», «дебати», «рольова гра», презентацій, відеоматеріалів платформ Kahoot, LearningApps та створення в гімназії системи правової освіти.

Досвід ґрунтується на творчому використанні педагогічних ідей вітчизняних та зарубіжних науковців і педагогів-практиків: О.Сухомлинської, П.Вербицької, М.Рагозіна, О.Пометун, Т.Ремех, О.Наровлянського, О.Пишко, Л.Піроженко, Н.Жидкової, Л.Буцької, В.Євпат, Р.Кривушенко, А.Никитюка, І.Пісковець.

Мета діяльності вчителя є формування правової предметної компетентності учнів.

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти предметна компетентність визначається як набутий учнями в процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань. Компетентність – інтегрована характеристика особистості, як вказує О. Пометун, містить знання, вміння, ставлення, досвід, поведінкові моделі особистості; є набором знань, умінь, навичок, ставлень, що спеціальним шляхом структуровані та набуваються в процесі навчання. Як справедливо зазначає Т. Ремех, правова освіта покликана сформувати в молодій людини правову предметну компетентність, що передбачає знання ролі права в суспільстві, векторів правового регулювання; навички застосування права в конкретних ситуаціях; комплексні характеристики вчинків як законних чи незаконних; ставлення до права як високої соціальної цінності; ставлення до правозастосовчої практики як до забезпечення дії закону; внутрішню готовність до дотримання правових приписів і конкретних вимог правомірної поведінки; готовність сприяти правомірній поведінці інших осіб.

Оскільки правова предметна компетентність – це сукупність набутих учнями в навчанні правознавства знань, умінь, характерних рис, необхідних для виконання певних дій з метою розв'язання проблем, задач, ситуацій згідно приписів норм права, то її формування відбувається шляхом відповідних форм, методів та технологій навчання. Позитивно

впливають на формування й зростання правової предметної компетентності учнів на уроках правознавства такі інтерактивні методи, як «Коло ідей», «Обери позицію», «Мозковий штурм», «Прес-метод». «Уявний мікрофон», «Імітаційна гра», а також, технології дебатів, розвитку критичного мислення та метод проєктів. Учні отримують завдання: «дайте власну оцінку», «висловіть своє ставлення, думку», «поясніть, як розумієте», «запропонуйте коментар до події, факту, явища», «поясніть, що тут є найціннішим і найважливішим саме для вас» тощо.

На уроках застосовуються як традиційні засоби навчання (підручники, навчальні посібники, документи), так і сучасні (комп'ютерна техніка, медіа-засоби), індивідуальні і групові форми організації навчальної діяльності (робота в парах, робота в групах). Методи та прийоми навчання обираються відповідно до особливостей учнівського колективу, рівня знань, та інтелектуальних здібностей дев'ятикласників.

Аналіз і розв'язання правових ситуацій на уроках правознавства уможливорює відстеження учнями дії правових норм у конкретних правовідносинах, формує в них усталене уявлення про право як ефективний регулятор суспільних відносин, сприяє опануванню учнями навчальним матеріалом на якісно вищому рівні, закріпленню набутих правових знань, розвиває логіку, критичне мислення, самоаналіз, самооцінювання та взаємооцінювання, а також формує предметні правові вміння: знаходити оптимальний варіант розв'язання правової проблеми згідно з положеннями законодавства та аргументувати власну думку. Крім того, аналіз правових ситуацій учнями спрямований на формування емоційно-ціннісного ставлення до правових явищ, подій і процесів шляхом озвучення розв'язання тієї чи іншої правової проблеми, власної оцінки дій учасників через усвідомлення зв'язку права з життям. Робота з правовими ситуаціями здійснюється індивідуально, у парах, у малих та великих групах. Для вироблення навичок аналізу життєвих ситуацій учитель використовує публікації в інтернет-виданнях, матеріалів інших засобів масової інформації, в яких йдеться про порушення чи реалізацію прав громадян, роботу органів державної влади різних рівнів. Часто учні самостійно знаходять інформаційні матеріали для уроків.

Рольова гра – ефективний метод організації навчальної діяльності учнів. Так, наприклад, при вивченні теми «Основні положення трудового права» учням пропонується розіграти такі ситуації, як «Працевлаштування», «Звільнення з роботи».

На окремих уроках використовується рубрика «Корисні поради» з інформацією про те, куди звертатись у разі порушення прав неповнолітніх, як правильно шукати роботу, де можна захистити свої права споживачів, у яких випадках треба звертатися до правоохоронних органів тощо.

У процесі навчання також формуються навички демократичної, толерантної поведінки, аналітичного і критичного мислення, навички самостійного та відповідального вибору (метод «Займи позицію», гра «Я так думаю»).

Важливим елементом успішного навчання правознавства є робота над правовими поняттями та визначеннями. Термінологічна розминка, юридичні диктанти, тестові завдання (письмові та онлайн), робота з тематичними комп'ютерними презентаціями, графічними схемами позитивно впливають на процес їх засвоєння. Навички аналізу законодавства набуваються шляхом ознайомлення під керівництвом учителя з Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами, розміщеними в підручнику, юридичними документами на фахових сайтах.

Тетяна Анатоліївна прагне, щоб зміст уроку був якомога тісніше пов'язаний з реаліями життя, процесами і явищами, що відбуваються в світі, суспільстві, у середовищі, що оточує школяра. На початку вивчення шкільного курсу основ правознавства запитує учнів: «Навіщо ми вивчаємо цей предмет? Де вам можуть знадобитися знання, отримані на уроках?». Свою діяльність педагог спрямовує на те, щоб її вихованці не тільки мали певний обсяг знань з правознавства, а й могли скористатися ними в повсякденному житті. Уроки

мають практичну спрямованість, особливо ті, на яких вивчаються основи конституційного, кримінального, трудового, сімейного, адміністративного, цивільного права, особлива увага зосереджується на правах, свободах та обов'язках громадян України. Уроки Тетяни Анатоліївни характеризуються чітким визначенням мети та використанням творчих завдань, їм притаманна атмосфера взаєморозуміння, співпраці, творчого пошуку; велика увага приділяється відбору навчального матеріалу, обов'язково враховується рівень знань, умінь, навичок школярів та їх життєвий досвід.

Високий теоретичний та методичний рівень учителя, емоційність викладу, ораторська майстерність, уміння організувати диференційоване навчання та обрати адекватну рівню розвитку учнів його модель позитивно впливають на результати навчальної діяльності. Педагог залучає учнів до радощів пізнання, уміє вчасно побачити, підтримати паростки пізнавального інтересу. Доброзичливим ставленням до учнів створює атмосферу повної довіри та співчутливості.

У початковому закладі створена система правової освіти та виховання складовими якої є викладання основ правознавства на уроках, правовиховні заходи та профілактична робота з попередження правопорушень, правопросвітницька робота з батьками. Спільними зусиллями вчителів початкових класів, учителів-предметників, класних керівників, психолога, індивідуальною роботою досягається належний рівень формування навичок правомірної поведінки як учнів, так і батьків. Правове виховання починається з 1 класу. Учні 9-11 класів проводять у початкових класах ігрові заняття з вивчення прав людини та дитини на основі відомих дітям казок, з'ясовуючи, які права казкових героїв порушені та як їх можна поновити та захистити, організовують конкурси малюнків та творчих робіт «Мої права», «Я і закон». Конкурси, тематичні вечори: «Ти людина, отже маєш право...», «Твоє життя – найбільша цінність», «Кращий правознавець школи», «Юридичний аукціон», навчальні ігри, диспути, тренінги формують позитивне ставлення до правил життя в суспільстві, спроможність орієнтуватися в ситуаціях, пов'язаних із правовими відносинами, будувати правомірні стосунки з суб'єктами правовідносин, у тому числі, з державою. Анкетування учнів уможливило вивчення їхнього ставлення до правових норм і законів держави.

Багато випускників закладу освіти обрали професію юриста, працюють у судових установах, правоохоронних органах, установах пенітенціарної служби. Серед вихованців Безлюдної Т. А. немає таких, що порушили закон.

Результатом роботи Тетяни Анатоліївни є формування правової предметної компетентності (учениця 9 класу Катерина Корж отримала диплом III ступеня III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства, 2023-2024 н.р.), відповідальної громадянської позиції, пізнавального інтересу учнів до правознавства, активна участь школярів у правових заходах, дисципліна та правомірна поведінка в учнівському середовищі,.

Безлюдна Т.А. має такі нагороди:

Грамота Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації «За сумлінну педагогічну діяльність, вагомий особистий внесок у справу навчання і виховання молодого покоління (2020 р.);

Почесна грамота Комунального позашкільного навчального закладу «Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді» «За підготовку переможця I (обласного) туру Всеукраїнської краєзнавчої акції учнівської молоді «Українська революція: 100 років надії і боротьби» (2020 р.);

Подяка голови Чернігівської обласної державної адміністрації «За сумлінну працю, успіхи у справі навчання і виховання молодого покоління, особистий внесок в розвиток освіти області та з нагоди Дня знань» (2022 р.);

Диплом лауреата премії імені Василя Еллана-Блакитного в номінації «Освіта» (2023 р.).